

7. Khaliq A., Noy I. Foreign Direct Investment and Economic Growth: Empirical Evidence from Sectoral Data in Indonesia. URL: http://www.economics.hawaii.edu/research/workingpapers/WP_07-26.pdf.

8. Networking China: The Digital Transformation of the Chinese Economy / Geopolitics of Information. University of Illinois Press. 2017. URL: <http://www.jstor.org/stable/10.5406/j.ctt1kc6hhz>.

9. OECD. Policy Framework for Investment User's Toolkit / Investment Division of the OECD Directorate for Financial and Enterprise Affairs. 2011. URL: <http://www.oecd.org/investment/toolkit/policyareas/investmentpolicy/41246110.pdf>.

10. UNCTAD. World Investment Report 2017 / United Nations Publication. 2017. URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2017_en.pdf.

РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

DEVELOPMENT OF FOREIGN-ECONOMIC ACTIVITY OF THE PRINCIPAL MORES REGION

У статті висвітлено сутність поняття зовнішньоекономічної діяльності регіону. Значну увагу приділено особливостям та чинникам розвитку зовнішньоекономічної діяльності Причорноморського регіону України. Досліджено стан зовнішньоторговельної діяльності даного регіону. Доведено важливість формування стратегічних напрямів розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств Причорноморського регіону України. Розглянуто сучасні проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності Українського Причорномор'я.
Ключові слова: Причорноморський регіон, зовнішньоекономічна діяльність, експорт продукції, імпорт продукції, проблеми, розвиток.

В статті освітлено сутність поняття внешнеэкономической деятельности региона. Значительное внимание уделено особенностям и факторам развития внешнеэкономической деятельности Причерноморского региона Украины. Исследована внешнеторговая деятельность данного региона. Доказана важность формирования стратегических направлений

развития внешнеэкономической деятельности предприятий Причерноморского региона Украины. Рассмотрены современные проблемы и перспективы развития внешнеэкономической деятельности Украинского Причерноморья.

Ключевые слова: Причерноморский регион, внешнеэкономическая деятельность, экспорт продукции, импорт, проблемы, развитие.

The article outlines the essence of the concept of foreign economic activity of the region. Considerable attention is paid to the peculiarities and factors of development of foreign economic activity of the Black Sea region of Ukraine. The analysis of the foreign trade activity of this region is investigated. The significance of the formation of strategic directions of development of foreign economic activity of enterprises in the Black Sea region of Ukraine has been proved. Also, contemporary problems and prospects of development of foreign economic activity of the Ukrainian Black Sea region are considered.

Key words: the Black Sea region, foreign economic activity, export of products, import of production, problems, development.

УДК 351.82

Пилипак О.В.

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва
Хмельницький національний університет

Лабунець О.О.

студент
Хмельницький національний університет

Постановка проблеми. В умовах інтернаціоналізації та глобалізації все більше зростає роль зовнішньоекономічної діяльності в економічному розвитку як країни у цілому, так і її окремих регіонів. Зокрема, в Україні зовнішня торгівля є одним із найважливіших джерел наповнення державного бюджету. Крім того, економічна взаємодія з іншими країнами змушує знижувати витрати, підвищувати продуктивність праці, підтримувати необхідний рівень конкурентоспроможності. Отже, торгівля із зарубіжними країнами є потужним додатковим імпульсом розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності Причорноморського регіону України зробили такі вітчизняні вчені,

як: І.В. Гончаренко [1], О.В. Єлісеєнко [3, с. 9–12], І.Т. Кіщак [4], Н.В. Короленко [5], У.Л. Сторожилова [6], О.В. Шереметинська [7] та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз стану зовнішньоекономічної діяльності Українського Причорномор'я та обґрунтування перспектив та напрямів удосконалення її подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зовнішньоекономічна діяльність кожного регіону країни є важливою умовою економічного зростання держави загалом. Особливо це актуально за сучасних умов, коли набувають інтенсивного розвитку процеси міжнародної економічної інтеграції, транснаціоналізації, міжнародного поділу праці, глобалізації світового господарства.

Економічна сутність зовнішньоторговельної діяльності регіону полягає у тому, що це система знань про методи дослідження зовнішньоекономічних зв'язків та результати даного виду діяльності за даними економіко-статистичної інформації регіону [3, с. 9].

Розвиток зовнішньоторговельних операцій Українського Причорномор'я є важливим елементом розширення спектру взаємодії різних регіональних економік у межах єдиної національної економіки України.

Характерною особливістю Українського Причорномор'я є його багатогалузева економіка. Регіон є індустріально-аграрним. Сприятливі умови територіально-географічного розташування регіону зумовили формування на його території потужної багатогалузевої промисловості, розвиненого агропромислового комплексу, розгалуженої транспортної мережі, портового господарства та створення значної виробничої, наукової та соціальної інфраструктури.

Ще однією особливістю Причорноморського регіону є його практично повна лібералізація зовнішньої торгівлі, яка призвела до змін зовнішньоекономічної стратегії і пріоритетів, що, своєю чергою, вимагало змін у структурі зовнішньоторговельної політики за рахунок установа нових форм організації й управління зовнішньоекономічною діяльністю у цьому регіоні.

Район має досить вигідне географічне положення. На південному сході він межує з Російською Федерацією, на північному заході – із центральним районом України, на заході – з Молдовою, на південному заході – з Румунією. Причорноморський регіон має вигідне економіко-географічне положення також відносно транспортних магістралей. Через його територію проходять залізничні, водні та повітряні шляхи, які сполучають Україну з багатьма зарубіжними країнами.

Товарна структура зовнішньої торгівлі Причорноморського регіону України охоплює багато видів національних товарів, але список товарів, на які припадають основні обсяги валюти, налічує не більше десяти позицій: метали, товари хімічної

промисловості, добрива, деякі види продукції харчової промисловості (табл. 1).

Причорноморський регіон експортував товарів на 331 482,3 тис. дол. США, що становить 8,9% від загального експорту України, та імпортував 164 375,7 тис. дол. США, тобто частка імпорту Причорноморського регіону товарів дорівнює 4,1% у загальній структурі імпорту України. Таким чином, за січень 2018 р. сформувався позитивне сальдо Причорноморського регіону зовнішньоторговельного балансу товарів у розмірі 167 106,6 тис. дол. США. Значення сукупного сальдо торговельного балансу України загалом, як видно з табл. 1, негативне через від'ємне сальдо торгівлі. Для поліпшення даної ситуації потрібно досягнути значного зниження імпорту товарів.

Основу товарної структури експорту Одеської області становили продукти рослинного походження – 48,0%, жири та олії тваринного або рослинного походження – 21,0%, продукція хімічної та пов'язаних із нею галузей промисловості – 11,9% [2].

Основу товарної структури експорту Миколаївського регіону становили продукти рослинного походження – 56,9% від загального його обсягу, продукція хімічної та пов'язаних із нею галузей промисловості – 22,4%, механічне та електротехнічне обладнання – 9,5%.

Основу товарної структури експорту Херсонської області становили продукти рослинного походження – 39,5%, готові харчові продукти – 16,1%, недорогоцінні метали та вироби з них – 13,0% [2].

У товарній структурі імпорту основна частка припадає на машини та устаткування, засоби наземного транспорту, плавучі засоби, пластмаси та вироби з них, прилади та апарати.

Зовнішньоторговельна діяльність є дуже важливою для економіки регіону. В Одеській та Миколаївській областях експортна та імпортна квоти є досить високими, їх економіки досить сильно залежать від зовнішньої торгівлі. Щодо Херсонської області, то вона значно меншою мірою бере участь у світовій торгівлі.

Щодо географічної структури в експорті Одеської та Миколаївської областей найбільшою є частка країн Азії, у Херсонській області – євро-

Таблиця 1

Обсяги зовнішньої торгівлі товарами Причорноморського регіону в загальній структурі України, січень 2018 р. [2]

Області	Експорт		Імпорт		Сальдо
	тис. дол. США	у % до загального обсягу	тис. дол. США	у % до загального обсягу	
Миколаївська	169142,8	4,5	53219,0	1,3	115923,8
Одеська	144717,8	3,9	99875,6	2,5	44842,2
Херсонська	17621,7	0,5	11281,1	0,3	6340,6
Інші області	3392748,4	91,1	3843963,5	95,9	451211,1
Україна	3724230,7	100,0	4008339,2	100,0	-284108,5

пейських країн. У структурі імпорту країни Європи займають перше місце в Миколаївській області, тоді як у Херсонській та Одеській областях лідирують країни Азії. Частка країн СНД помітно знижується протягом років як в імпорті, так і в експорті в усіх трьох областях, проте досі займає важливе місце.

На даному етапі існує низка негативних чинників, що мають значний стримуючий вплив на експорт областей Причорномор'я, серед яких можна виокремити найважливіші [6, с. 10]:

- низька конкурентоспроможність промислової продукції, насамперед машино-технічних виробів;
- важкий фінансовий стан більшості підприємств обробної промисловості та конверсійних виробництв, що робить практично неможливим інвестування в перспективні, орієнтовані на експорт проекти за рахунок внутрішніх ресурсів;
- значне знецінювання національної валюти протягом останніх років;
- недостатній розвиток вітчизняних систем сертифікації і контролю якості експортної продукції на тлі значного підсилення останнім часом вимог до споживчих і екологічних характеристик, а також до безпеки продукції, яка реалізується на ринках промислово розвинутих країн;
- нестача спеціальних знань і досвіду роботи у сфері експорту у більшості українських підприємств, а також недостатня координованість їх діяльності на зовнішніх ринках;
- розрив традиційних виробничих зв'язків на пострадянському економічному просторі;
- збереження елементів дискримінації українських експортерів за кордоном, застосування методів обмежувальної ділової практики, зокрема картельних угод для витіснення чи недопущення України на перспективні ринки;
- низький світовий рейтинг надійності України для кредитів та інвестицій, що ускладнює використання іноземних фінансових ресурсів для розвитку експортного потенціалу країни;
- норми українського законодавства, які закріплюють відповідальність постачальника за недоброякісну продукцію, не відповідають принципам, що прийняті в міжнародній практиці.

Крім того, слабкою стороною експорту регіону є його структура, в якій переважають сировина та продукти первинної обробки, натомість частка наукоємної продукції є дуже малою, що не відповідає світовим тенденціям. Нестабільність законодавства та умов ведення бізнесу не дають змоги підприємцям упроваджувати довгострокові стратегії розвитку та утримують їх в умовах невизначеності та невпевненості в майбутньому. До того ж жорстка грошово-кредитна політика та високі податки перешкоджають модернізації виробництва та впровадженню нових технологій.

Успішному розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіону перешкоджають відомі загальнонаціональні проблеми [1]:

- відсутність національної експортної стратегії;
- неефективна державна підтримка експортерів;
- недостатній рівень доступу українських товарів і послуг до зовнішніх ринків;
- інші політичні та економічні ризики.

Проблемними питаннями Причорноморського регіону залишаються неефективні заходи підтримки та стимулювання збільшення обсягів експорту, притоку іноземних інвестицій, розвитку міжрегіонального співробітництва, зокрема її економічного складника, скасування пільгового режиму оподаткування, обмежений доступ до програм та ініціатив ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства Європейської політики сусідства [1].

Відсутність належного ресурсного забезпечення країни, велике технологічне відставання від розвинених країн, а також низький рівень доходу роблять дешеву робочу силу єдиним джерелом конкурентних переваг експортоорієнтованих підприємств Причорноморського регіону, що не є перспективним у довгостроковому плані. Негативні дії, що стримують розвиток експортоорієнтованої стратегії підприємств регіону, на жаль, притаманні сьогодні сучасному механізму зовнішньоекономічного регулювання в Україні [7].

Однією з основних проблем у сфері законодавчого регулювання питань ЗЕД Причорноморського регіону є розпорошеність нормативно-правової бази: значна кількість законів, постанов, концепцій регулює лише окремі аспекти ЗЕД даного регіону, натомість відсутній єдиний законодавчий документ, який би регулював виключно ЗЕД. Це породжує різночитання й цій сфері, неоднозначне розуміння участі Причорноморського регіону у ЗЕД, полеміку щодо того, чи є регіон суб'єктом ЗЕД.

Запобіганню імпортової експансії сприятиме запровадження сучасних технічних та правових інструментів митного контролю та оцінки митної вартості імпортованих товарів, підвищення ефективності застосування засобів нетарифного регулювання імпорту продукції щодо контролю над якістю, безпекою імпортованих товарів, виконанням фітосанітарних та ветеринарних норм, запобігання контрабанді, ввезенню контрафактної продукції тощо [5].

Отже, за умови підтримки пріоритетних галузей, високотехнологічних виробництв, подальшого розвитку морегосподарського комплексу, відновлення суднобудування, організації ефективного агропромислового виробництва, впровадження нових технологій, збільшення надходжень прямих іноземних інвестицій у наявні та нові підприємства області загальний обсяг експорту може збільшитися та забезпечити позитивний баланс зовнішньої торгівлі регіону.

У розвитку Причорноморського регіону важливу роль відіграє регіональний фактор інтеграційного розвитку країни, який передбачає освоєння нових товарних регіональних ринків збуту, забезпечення експортно-імпортової збалансованості, використання порівняльних переваг міжнародного поділу праці для нарощування економічного потенціалу регіону та держави у цілому.

Для Причорноморського регіону необхідне розроблення ефективної податкової, структурної, інвестиційної, фінансової та інноваційної політики, яка має бути спрямована на прискорення диверсифікації капіталу, розвиток промислового комплексу, реалізацію визначених державою пріоритетних напрямів поліпшення структури виробництва і підвищення його конкурентоспроможності. Для досягнення цієї мети необхідні розроблення й реалізація ефективних соціально-економічних програм і конкретних інвестиційних проектів розвитку високоефективного підприємництва, а також бізнесу в регіоні.

Кардинальні зміни системи організації й управління зовнішньоторговельними операціями Причорноморського регіону передбачають перехід на відтворювальну (геоекономічну) модель економічних зв'язків, яка повинна базуватися на створенні організаційних структур, здатних забезпечити науково-технічне, виробничо-інвестиційне і торговельно-економічне співробітництво регіонів у певних ланках економічних ланцюгів.

Розширення зовнішньоекономічних зв'язків потребує вирішення важливих питань розвитку морського транспорту Причорноморського регіону. Для цього необхідно забезпечити зростання вантажообігу морських портів, створити нові глибоководні механізовані порти з урахуванням перевезень річкою Дунай.

Результативна експортноорієнтована політика підприємств ґрунтується на раціональному, а також ефективному здійсненні складових частин зовнішньоекономічної діяльності підприємств: політики виходу на зовнішній ринок; міжнародних маркетингових досліджень, експортно-імпортних поставок товарів та послуг, валютно-фінансових операцій, укладанні зовнішньоекономічних договорів [7].

Такі дії підприємств підкріплюються багатьма чинниками впливу на їх успішний чи неуспішний розвиток. Це й механізм зовнішньоекономічного регулювання в країні, поточний стан експорту, політики та програми його розвитку, й використання маркетингового та стратегічного підходів під час здійснення експортної діяльності, й можливості використання експортного потенціалу підприємства, й кадри.

Головними шляхами збільшення обсягів, а також підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності Причорноморського регіону

можуть стати залучення іноземних інвесторів та інвестицій, сприяння технічному і технологічному переоснащенню потужностей для виробництва експортної продукції, закріплення на традиційних та освоєння нових ринків збуту та активізація між-регіонального співробітництва.

Підтримка зовнішньоекономічних зв'язків Причорноморського регіону має стати органічною складовою частиною регіонального економічного механізму.

Стимулювання зовнішньоекономічної діяльності для експортноорієнтованих підприємств Причорноморського регіону повинно здійснюватися у таких напрямках:

- підтримка кадрової складової зовнішньоекономічної діяльності Причорноморського регіону;
- доступ до інформаційних мереж загального користування або формування спеціалізованих регіональних і міжрегіональних систем бізнес-інформації;
- створення сприятливих умов розвитку інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності підприємств і організацій, які підтримують зовнішньоторговельні зв'язки регіону;
- сприяння залученню іноземних інвестицій в економіку регіону, створення вільних економічних зон, технопарків та інших трансферних фірм, які сприяють залученню іноземних інвестицій;
- створення системи аналізу та прогнозування зовнішньоекономічної активності підприємств регіону;
- більш широке використання закордонного досвіду, виконання спільних міждержавних проектів на взаємовигідних умовах [4].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, у даній роботі визначено ключові стимули та переваги, які повинні стимулювати зовнішньоекономічну діяльність підприємства і сприяти розвитку бізнес-процесів.

Визначено головні завдання, які повинні бути вирішені в побудові сучасної моделі розвитку Причорноморського економічного району, а саме: налагодження міжнародного економічного і культурного співробітництва; залучення іноземних інвестицій в економіку Причорноморського економічного району; відкриття всіх можливих варіантів для розвитку великого, середнього і малого бізнесу в Причорноморському економічному районі; створення умов динамічного, збалансованого і стійкого соціально-економічного розвитку Причорноморського економічного району; підвищення рівня життя населення, рівня комфорту і максимальне забезпечення всіх соціальних стандартів Причорноморського економічного району; розвиток підприємництва як провідного чинника соціально-економічного зростання; розвиток зовнішньоекономічної діяльності та активний вихід на міжнародні ринки, а також активна участь у між-

народному співробітництві з питань регіональної політики та регіонального розвитку Причорноморського економічного району.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончаренко І.В. Сучасний стан та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності Миколаївської області. URL: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/16_10.pdf.
2. Державна служба статистики України: статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Єлісєєнко О.В., Скобєлева Г.С. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2014. № 4. С. 9–12.
4. Кіщак І.Т. Статистична характеристика товарної структури експортно-імпортних потоків Миколаївської області. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20163\(119\)/sep20163\(119\)_140_DyominaVM,KishchakIT,OgiyenkoAV.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20163(119)/sep20163(119)_140_DyominaVM,KishchakIT,OgiyenkoAV.pdf).
5. Короленко Н.В. Зовнішньоторговельна складова розвитку Причорноморського регіону: логістичний аспект. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/274.pdf>.
6. Сторожилова У.Л. Розвиток Причорноморського економічного району в контексті публічного управління та євроінтеграції. URL: http://bses.in.ua/journals/2017/21_2017/27.pdf.
7. Шереметинська О.В. Перспективи розвитку експортоорієнтованої стратегії підприємств Причорноморського регіону. URL: <http://bses.in.ua/journals/2016/6-2016/6.pdf>.